

meretek legyenek szilárdak és buzdítsanak cselekvésre. 6. Ennek elérésére a nyelv és a kéz egyenlő mértékben veendőik igénybe. 7. Figyelemmel kell lenni a különböző szellemi képességekre: az erőseket irányítani, a középszerűeket vezetni, a gyengéket támogatni kell. 8. A nevelő tanító viseltessék tanítványai iránt önzetlen szeretettel, melynek legigazabb kifejezője: kimeríthetetlen és állandó türelme.

Az érdeklődőknek melegen ajánlom figyelmébe ezeket a német alaposággal és lelkiismeretességgel megírt művecskéket. K. F.

VEGYESEK.

— Állami népoktatás. Midón Halász Ferencznek ily című könyvét ismertettük (M. Pæd. 1902. évf. 9. szám), rámutattunk arra, hogy azok a statisztikai adatok, a melyek az állami népiskolákkal tíz vagy több év óta ellátott községekben a kulturális és nemzeti haladást tüntetik föl, magukban is eléggé meggyőzőek ugyan, de még nyernének bizonyító erejükben, ha összehasonlíthatnók azon községek statisztikájával, a melyekben állami népiskola nincsen. Természetes, hogy az összehasonlításához ugyanazon vidékek iskoláit kell venni. A könyv megjelenése óta az országos statisztikai hivatal elkészítette azt az összehasonlító kimutatást is, a mely az állami népiskolával nem bíró községekben tünteti föl a haladást. A kimutatás azt a 45 vármegyét öleli föl, a melyekben régebben vannak már állami iskolák, s külön csoportosítja az állami iskolával bíró, s az állami iskola nélküli községeket. Ez összeállítás eredményeit alább adjuk Halász Ferencznek a «Budapesti Hírlap»-ban megjelent közlése nyomán.

a) Az állami iskolás községekben :	1890-ben	1900-ban	Emelkedés százalékokban
A lélekszám	1.072,020	1.257,960	17·34 %
Ebből magyar anyanyelvű	333,868	469,974	40·77 "
Nem magyar anyanyelvű	738,152	787,986	6·75 "
Magyarul beszélni tudó	459,148	652,737	42·14 "
Irni-olvasni tudó	447,872	632,813	41·29 "
b) Az állami iskola nélküli községekben :			
A lélekszám	9,038,599	9.742,094	7·78 "
Ebből magyar anyanyelvű	3.332,937	3.762,022	12·87 "
Nem magyar anyanyelvű	5.705,662	5.980,072	4·81 "
Magyarul beszélni tudó	3.866,816	4.451,314	15·12 "
Irni-olvasni tudó	3.454,661	4.382,926	26·87 "

Az utolsó rovat a fejlődést mutatja. Ennek utolsó adata, a mely

az irni-olvasni tudók számának emelkedését mutatja, az iskolák kulturális hatásának mértékéül vehető. Az állami iskolás községek csoportjában majdnem kétszer akkora a javulás, a miből azt lehet következtetni, hogy az állami iskolák működése általában intenzívebb és eredményesebb, mint a többieké. Még nagyobb mértékben kedvező az állami iskolák hatása nemzeti szempontból, a minék mértékéül a magyar anyanyelvűek és a magyarul beszélők növekedési arányszáma tekinthető. Az állami iskola nélküli községekben is elég tisztességes a javulás, mert majdnem kétakkora, mint a lélekszámnövekedés arányszáma, de az állami iskolások csoportjában mintegy háromszorta nagyobb arányban növekedett a nemzeti kultúra körébe bevont elemek száma, mint a másik csoportban. Ez a statisztika annál reálisabb alapot ad az állami iskolák hatásának megítélésére, mert a két csoportban elég megközelítőleg egyenlő a magyarság aránya; mindkettőben a lélekszámnak mintegy harmada magyar és kétharmada nem magyar anyanyelvű. Azért az iskolán kívüli társadalmi hatást mindkettőben egyenlő erősnék lehet föltételezni. De a magyarságnak ez az arányszáma még azt is bizonyítja, a mire e kérdésről szólva mindig rámutattunk, hogy az állam a fajmagyar vidékeket aránylag kevésbé gondozta eddig. Mert hiszen a magyar anyanyelvűek már az ország népességének több mint felét teszik, míg abban a 45. megyében, a melyben régebb és nagyobb számmal állanak fenn állami iskolák, a lélekszámnak csak harmadrésze magyar; ezek tehát nagyobb részt nemzetiségi vidékeken vannak. A statisztika eredménye teljesen gyümölcsözőnek és így indokoltnak mutatja az államnak e részbeni áldozatait, de egyszersmind igazságosnak tünteti föl azt a kívánságot is, hogy a jövőben főképp a fajmagyar vidékekre fordíttassanak az áldozatok. Legalább annyira, a mennyi a magyarságot általános számarányánál fogva megilleti, s legalább addig, a míg a magyarság az iskolázás tekintetében a harmadik helyről az első helyre kerül.

— **A vizsgálatok ügye.** Ezzel a fontos kérdéssel foglalkozott a középiskolai tanárok budapesti köre, s azután az országos választmány is, s olyan határozatokat hozott, a melyekről hisszük és reméljük is, hogy minél előbb országos véleménynyé lesznek s meg is fognak valósulni. Az utóbbi évtizedek vizsgálati rendje nem az iskola szellemétől fogantatott, hanem a bürokratikus bizalmatlanságtól. Ez nem teszi föl a tanítóról, tehát nem is igen várja tőle, hogy ő gonddal és szeretettel igyekezzék megismerni tanítványai jó és rossz oldalait s azok alapján ha lassan is, de folytonosan a jó irány felé terelni s azon előbbre vinni törekedjék; hanem megkívánja, hogy mindig készenlétben legyen a tanár rubrikázott jegyzőkönyvét fölütni s abból

az osztályzatot a tanuló fejére ráolvasni. E végett természetesen a tanulót minél gyakrabban az ítélőszék elé kell állítani, vele végtárgyalást tartani s kimondani rá a sententiát. Minden ilyen alkalom egy-egy nagy hézagot üt a nevelési folyamat folytonosságán, nem is szólva arról, hogy a tanárt ítéllethozatalra kényszeríti olyankor, a mikor alig lehet még meg a lelkiismeretes ítéllethez való megfigyelésc, kivált népes osztályban, ha még hozzá kevésse is van alkalma azzal az osztálylyal foglalkozni. Ebben az irányban kíván javítani a határozatnak az a pontja, a melyik az évharmadonkénti osztályozás helyett félévenkénti osztályozást ajánl. A másik pont az évvégi vizsgálat osztályozó jelleme ellen foglal állást. Az osztályozásnak a vizsgálat előtt már készen kell lennie; a kétesekre nézve a kör azt a természetes és nálunk sem új eljárást ajánlja, hogy azok bizonyosság előtt vizsgáltassanak meg. Az a teljesen hamis és megvalósíthatatlan föltevés, hogy a nyilvános vizsgálatlalt a tanulók osztályozása mintegy a közönség ellenőrzése alá helyeztetik, csakugyan hamisnak és lehetetlennek van föltüntetve ebben a határozatban. Az osztályozó jellem helyett összefoglaló jelleműnek indítványozta a javaslattevő az évvégi vizsgálatot. Ebben a kérdésben azonban, mivel a díszvizsgálat alternatívája is fölvettetett, nem foglalt állást az értekezlet. Ezt nem értjük egészen, mert hiszen összefoglaló és díszvizsgálat nem zárják ki egymást, sőt összetartoznak. Attól a kifejezett aggodalomtól sem félünk, hogy a közönség a jövőben ne érdeklődnék a vizsgálatok iránt s nem fogna eljárni. Ha eljárt eddig, a mikor az iskolai élet legszomorúbb mozzanatát összetömörítve állítottuk elébe, kiválogatva az osztály notorikus szamarait, kérdésekkel faggattuk, előre tudva, hogy hiába s így tudatosan pellengére állítottuk őket (s talán az iskolát is), ha eljárt a közönség ide, a honnan minden közvetlen érdekelt szeretett volna megszökni: tanár, igazgató, főigazgató, főképen pedig a delinquens diák, hogyné járna el szívesebben (a mint hogy régebb el is járt) egy olyan vizsgálatra, a hol gyermekét együtt látja társai-val énekelni és játszani, szemelvényekből általános képet alkothat arról, hogy az iskola mivel foglalkoztatta a gyermekeket, alkalma van összehasonlítólag látni gyermekének dolgozatait. Az ilyen nyilvános, összefoglaló, szépen rendezett: tehát díszvizsgálat az év végén a legtermészetesebb évszázó ünnep, és igen alkalmas arra, hogy közönséget és iskolát egy időre szeretetben egyesítsen, stb. Az ilyen vizsgálatot az aratási ünnephez lehetne hasonlítani, ellenben a kétesek nyilvános osztályozó vizsgálatát inkább a tömeges kivégzéshez. Szóba került még a compensatio kérdése, hogy t. i. ha valamelyik tanuló csupán egy tárgyból gyenge, de a többiből jó, hát ezekért elnézést találjon és ne bukják. Helyesen mutatott rá az egyik fölszólaló, hogy ez a

gyakorlatban most is megvan. Intézményileg megállapítani fölösleges volna és esetleg visszaságok okozója. Helyesebb ezt a tanári kar belátására bízni. Ha a szaktanár nagyon makacsul ellentétbe helyezi magát a tanári karral, elég biztosíték az igazgató döntő szavazata.

— **Iskolai énekek canonja.** A fővárosi iskolaügyének élén álló tanácsos *Bárczy István dr.* körlevélben fölhívta az elemi iskolák vezetőit, hogy nyilatkozzanak, hogy mely énekek kötelező tanítását óhajtanák? Minden osztály részére két-három ilyen kötelező ének volna kiválasztandó, a többi éneket azután az osztálytanító szabadon választhatná. Nagy örömmel jegyezzük föl ezt a kezdeményezést, azért is, mert okosan fog a dologhoz és azért is, mert olyan dologba fog, a mi az iskolai nevelés nagy és országos kárára már hosszú idő óta el volt hanyagolva. Újabb, modernkedő iskoláink nem adtak szerepet az énekeknek az iskolai nevelésben, régibb iskoláink pedig — talán szintén a modernség nimbuszára vágyva — kezdtek alább hagyni művelésével. Pedig a gyermek aethetikai képzésének annyira hozzálálló eszköze egy sincs, a rajz sem; talán még a játéknak van annyira kedélyűdítő hatása, a tornának nincs; a nemzeti érzelmeket olyan közvetlenséggel egyik tárgy sem erősíti; az érzelmek fegyelmeztetésének kitűnő eszköze. Régi collegiumaink az ének művészi ápolásáról híresek voltak; ma? fülsértő össze-visszaságban van részünk, a mikor főiskoláink ifjúsága hazafias tüntetéseit nyilvános énekléssel is összeköti. Csak azért vagyunk hajlandók nekik megbocsátani, mert bizonyosan nem tudják mit cselekesznek, mert hiszen ha tudnák, hogy a zavaros ének csunya, akkor nem rontanák ünnepléseik hangulatát vele, ha csak nem azzal akarják demonstrálni szabadságszeretüket, hogy a karénekekbe is mindenik szabadon, a többitől függetlenül önti bele szívének érzelmeit. Egy-egy munkáscsoport fegyelmeztet, harmonikus éneklését hallva, igen gyakran kedvezőtlen összehasonlítást kell tennünk nemzetünk virágával. Nem volna szabad, hogy a tanuló, a mikor az iskoláját bevégezi, bizonyos énekeket ne tudjon szabatosan énekelni, mint a hogy megkívánjuk, hogy irodalmunk néhány válogatott költeményét könyv nélkül tudja. Azért meg kell állapítani osztályonként az iskolai énekek canonját, még pedig nemcsak a fővárosi, hanem az ország valamennyi iskolájára kötelezőleg, és nemcsak az elemi, hanem az összes iskolákra, föl egész az érettségig vagy a tanítói oklevélig; még pedig közös canonjuk legyen az összes iskoláknak. Ezeknek a kötelező énekeknek s a felsőbb osztályokban a karénekeknek a letétele is azonos volna, mintha az egész ország tanulóerege egy nagy énekkar volna; bárhonnan verődjék össze egy csoport tanuló, az tudjon bizonyos énekeket együttesen énekelni. Az összes magyar tanulók részére ebben egy közös érzelmi és

műveltségi anyag volna megállapítva. Az osztályonként egynéhány kötelezett ének mellett még bőven jut terük az egyes tanároknak, hogy a maguk külön methodikai meggyőződését az iskolában érvényesítsék.

Ezzel együtt említjük föl, hogy a középiskolai tanár-egyesület pápai köre egy határozatot fogadott el s ajánl a többi köröknek is, a mely szerint: az énektanítást úgy az általános emberi, mint a vallásos, hazafias és művészeti nevelés szempontjából szükségesnek tekinti s ezért a középiskolai tanítás keretébe is rendes, kötelező tantárgyként kívánja fölvétetni. Az indítványtevő egy tanítóképző-intézeti tanár volt, a mit azért emelünk ki, hogy rámutathassunk arra, hogy milyen helyes dolog, ha a különböző iskolák tanárai olykor együttesen is tanácskoznak s kölcsönösen kiegészítik egymást. A középiskolai énektanítás nagy lehangolásával ma már nem mindenütt és nem könnyen akadna az énekügynek hivatásos védője a középiskolák személyzetében. Bár bizonyos, hogy a középiskolai tanárok között is nagyon sokan sajnálják az ének leszorulását.

— **A pénzügyi bizottság pædagogijája.** A képviselőház pénzügyi bizottságában a közökt. tárcza költségvetésének tárgyalásakor megint hallottuk azt a pár stereotyp vádat, a melyben képviselőink pædagogiai nézeteiket ki szokták fejezni s egyúttal ki is meríteni. Az egyik az, hogy iskolai nevelésünk «nem eléggé gyakorlati,» a másik, hogy «az iskola szaporítja a művelt proletárok számát.» Ezt az utóbbi vádat az egy «művelt» szóra vonatkozólag aláírjuk, mert bizonyos, hogy az iskola nélkül proletárjaink még műveltek sem volnának. Azonban proletárok akkor is volnának, mert sajna! az emberek egy része henye, dologkerülő hajlamokkal születik s így proletárrá van determinálva. Ha az ilyen iskolázatlan marad, akkor a kert alatt züllik el, ha pedig az apja végig tudta iskoláztatni, akkor a kávéházban züllik el. Hisszük azonban, hogy a. nevelés még ezek közül is ment meg egyeseket, ha egyáltalában van a nevelésnek valami hatása. Pedig van; mert ha ebben nem hinnénk, akkor be kellene zárnunk iskoláinkat. Ellenben teljesen kultúraellenes fölfogást árul el az a mondás, ha úgy van értve, hogy az iskola proletárrá neveli azt is, a ki különben becsületes, munkás ember lett volna. Nem ártana különben egyszer számba venni azt a sok művelt proletárt, a melyik Magyarországon futkos. Én nem láttam még; ki látta? Így vagyunk a gyakorlatiasabb irány követelésével is. Hogy miért nem eléggé gyakorlati iskolai nevelésünk, vagy mi az, a. mit a képviselő urak gyakorlatinak tartanak, azt elfelejtik kifejtetni s így nem is nézhetünk határozottan a vád szeme közé. Kivétel ez alól az a concrete kifejezett kívánalom, hogy a műgyetem a gyakorlati tárgyakat kezdje mindjárt az első évben.

Ime erre mindjárt meg lehet adni a fölvilágosítást, hogy a kellő elméleti alapvetés nélkül a gyakorlat betanításával csak belátás nélküli mesterembert lehet nevelni, nem pedig a szakmája körében biztosan látó technikust; hogy Magyarországnak a szellemi javakból csak egyetlen kivitele van, s ez mérnökeinek tudása, a mit magas színvonalú és jól szervezett műegyetemi oktatásunknak köszönünk, s hogy ezt is elveszteszünk, ha a műegyetemen azokat a tárgyakat állítanók előtérbe, a mit egy ügyes napidíjas rajzoló is el tud a gyakorlatban néhány hónap alatt sajátítani. Az általános iskolázás gyakorlatiasabbá tételével kapcsolatban emlegette ugyan egyik pártvezér, hogy a fő, a mit mindig szem előtt kell tartani, a «megélhetés.» De ez megint annyira kultúraellenes fölfogás, hogy nem merjük ráfogni, hogy értesülésünk hiteles; ámbár egy napilapunk pædagogusa hasonló ridegséggel mondta ki, hogy mindenkinek csakis az lehet hasznos, a mi a mesterségéhez tartozik. Tehát az ember boldogságához elég a «megélhetés», ha tele tudja a gyomrát tölteni, s az emberi tökéletesség az, ha valaki érti a mesterségét. Minden egyéb fölösleges és haszontalan. Isten, haza, embertársaink iránti kötelességeink, a jónak és szépnek megértése, megszeretése és követelése, mind avult lim-lom, mert nagy politikusaink és nagy pædagogusaink szerint az ember eszménye abban kulminál, hogy meg tudjon élni és értse a mesterségét. Az ügyes uzsorás, orgazda vagy népbolondító mind meg tud élni és érti a mesterségét, ezek tehát eszményi emberek. Jó volna az elvek fölállításában némi óvatosságot szem előtt tartani, különösen annak, a ki a nyilvánosságnak beszélni jogosítva van s számít arra, hogy szavának súlyt tulajdonítsanak. Például ebben a fogalmazásban, hogy: *az ifjúságot munkára kell nevelni*, talán politikusaink is kifejezve látnák, a mit mondani akartak, s egyúttal megegyeznének valamennyi okos pædagogussal is. Ebben megegyezve, ki is lehetne színezní közmegegyezéssel, hogy: *becsületes, lelkiismeretes, értelmes munkára*, egy szóval: emberi munkára. Talán az is benne van ebben a megállapodásban, hogy a gyermek még nem kész munkás, csak lesz belőle. Ebből következik a teendő: *ki kell művelni a gyermeknek istenadta tehetségeit*; ez a gyermeknevelésnek, tehát az iskolának is a feladata. Így tovább füzve az okoskodást, talán abban is egy felfogásra jutnánk, hogy, ha az iskola ezt a feladatát becsületesen betöltötte, akkor mindent, a mit tőle várni lehet és szabad, megtett arra nézve, hogy tanítványai majd emberileg meg tudjanak élni és leendő mesterségüket meg tudják tanulni. Ellenben épen a tehetségek kiművelésének állaná útját, sőt elsenyvesztené, ha már az iskolában fözempontul a megélhetés vagy a mesterség dominálna. Ha így azután rájönének arra, hogy a virágzó fáról nem lehet érett-gyümölcsöt rázni, akkor

kész örömmel hallgatnók és fogadnók amaz észrevételeiket, a melyeket az iskolai munkának és eredményeinek megfigyelése alapján tesznek. Az ilyenmő érdeklődésre szüksége van az iskolának, de megtévesztő frázisok utánamondásában semmi haszna.

— **Röck Szilárd-féle tanítói jutalmak.** A nagy emberbarát jelentékeny és hasznos kulturális alapítványai közül az egyik legjelentékenyebb és leghasznosabb az az alapítvány, a melyet a fővárosi elemi iskolai tanítók legbuzgóbbjainak jutalmazására tett, olyan módozattal, hogy az alapítvány kamataiból annyi tanító, a hánynak jut, részesüljön két, egymásután következő évben 1200—1200 kor. jutalomban. A jutalmak az idén kerültek először kiosztásra és 13 tanító részesült bennük. A jutalom elég nagy ahhoz, hogy részesének anyagi állapotán jelentékenyen lendítsen, és a jutalmak száma elég ahhoz, hogy minden fővárosi tanító a siker valószínűségével számíthasson rá, hogy ha teljesen hivatásának él, akkor szolgálati ideje alatt a jutalomban is része lesz. Ha a jutalmat osztók mindig a tanítói érdemeket fogják keresni, akkor a fővárosi iskolázásban hasznos gyümölcsöket fog teremni ez alapítvány.

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Evi nagy-gyűlés 1903 jan. 21-én.

Jelen vannak : *Fináczy Ernő* elnöklése mellett : Berzeviczy Albert, Molnár Viktor, Halász Ferencz, Heinrich Gusztáv, Beöthy Zsolt, Böngefői János, Beke Manó, Békefi Remig, Erődi Béla, Gorzó Dénes, Gyulay Béla, Havass Gyula, Hegedüs István, Kovács János, Kőrösi Sándor, Kemény Ferencz, Lakits Vendel, Lederer Ábris, Nagy László, Négyesy László, Pruzsinszky János, Radó Vilmos, Rajner Ferencz, Riedl Frigyes, Reif Manó, Szuppán Vilmos, Sziklás Adolf, Tomcsányi János, Wagner Alajos, Weszely Ödön, Waldapfel János, Zsengeri Mór, Trájtler Károly, utóbbi mint jegyző. Mauritz Rezső családjának tagjai és nagy számban férfi és női vendégek.

I. *Fináczy Ernő* alelnök a következő beszéddel nyitotta meg az évi nagy-gyűlést :

Tisztelt közgyűlés !

Talán nem kell e körben bizonyítanom, hogy a magyar pædagogiai társaság fennállását első sorban a nevelés elméleti kérdéseivel való foglalkozásnak a szükségessége okolhatja meg.